

(Nebe)džiugina

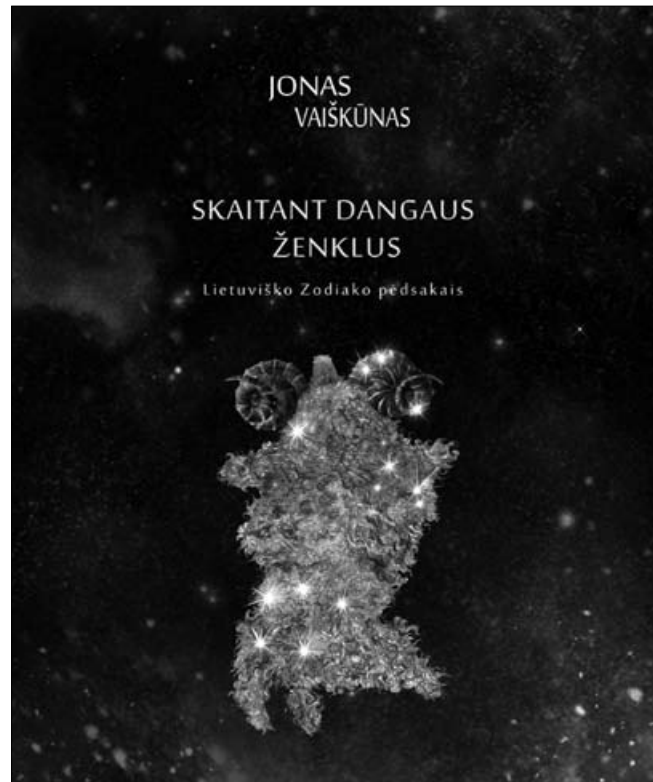
Dainius RAZAUSKAS

VAIŠKŪNAS, Jonas. *Skaitant dangaus ženklus: Lietuviško Zodiako pėdsakais*. Vilnius: Dominicus Lituanus, 2012, 180 p., iliustr., nuotr. ISBN 978-9955-811-30-5.

Dangaus ženklai ilgą laiką buvo šventraštis, kuris išsaugojo ir perteikė ilgaamžę žmonijos dvasinę patirtį. Ženkلامs persikėlus į knygas, dangus pritilo. Atėjo laikas knygoms prakalbinti dangų (p. 12).

Jonas Vaiškūnas – vienas žymiausių Lietuvos etnoastronomų, t.y. tradicinės (liaudies) astronomijos tyrinėtojų. Pačioje knygos pradžioje, „Pratarmėje“, savo tyrimų sritį jis glaustai pristato ir aiškiai apibrėžia: „Kultūrinės astronomijos akiratyje yra ne dangaus šviesuliai ir Visata, bet senosios tradicinės žinios apie dangaus šviesulius ir Visatą, šių žinių apraiškos įvairiose kultūros srityse. Kultūrinei astronomijai būdingos dvi tyrimų kryptys: archeoastronomija ir etnoastronomija. Archeoastronomijos (seniau vadintos astroarcheologija) dėmesio centre – priešistorinių, archeologinių kultūrų astronomijos tyrimai; etnoastronomija, naudodamasi šiuolaikinės etnografijos ir etnologijos metodais, analizuoja tebeegzistuojančias tradicines žinias apie dangaus šviesulius. Tačiau dažnai kultūrinės astronomijos mokslo šaka vadinama tiesiog archeoastronomija, o ja užsiimantys mokslininkai – archeoastronomais. Lietuvoje, kaip ir kai kuriose kitose šalyse, šioms tarpdalykinių tyrimų kryptims įvardyti vartojama etnokosmologijos sąvoka“ (p. 11). Na, kosmologija šiaip jau dažniausiai reiškia apskritai pasaulėvaizdį, viso pasaulio – kosmo, ne tik dangaus ir jo šviesulių, sampratą, todėl etnoastronomijos terminas daug tikslesnis.

Taigi etnoastronomija tiria ne pačius dangaus kūnus (planetas, žvaigždes, žvaigždynus ir t.t.), bet žinias apie juos ir jų sampratą tradiciniame pasaulėvaizdyje, o duomenis ima ne iš observatorijų, bet iš senųjų, istorinių religijos ir mitologijos šaltinių, pastarųjų šimtmečių tautosakos, etnografinių papročių aprašymų, archeologijos radinių ir t.t. Vis dėlto, kadangi tiria būtent dangaus šviesulių sampratą bei įvaizdžius, tai ir šiuolaikinės astronomijos mokslo žinios apie juos, jų fizines ypatybes, judėjimo dėsninumus ir t.t. etnoastronomui yra būtinos. O Jonas Vaiškūnas pagal

išsilavinimą kaip tik yra astronomas, baigęs Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą. Tai įgalina jį tradicinius vaizdinius bei tikėjimus apie dangaus šviesulius matyti objektyvios dangaus kūnų mechanikos pavaizdyje ir mus pasiekusiose senosios tradicijos nuotrupose išvelgti atitinkamus tūlam dažnai nenumanomus ryšius, o iškalba – juos mums atskleisti bei paaiškinti. Pirmojoje ir antrojoje knygos dalyse, pavadintose „Žemės ir dangaus ženklai“ (p. 13–26) ir „Zodiako ištakos“ (p. 27–33), Jonas pristato Saulės ir žvaigždžių judėjimo dangaus skliautu pagrindus, apskritai žvaigždyno ir būtent Zodiako sampratą, jo kilmę ir esmę, ir daro tai itin meistriškai ir grakščiai.

Negana to, Vaiškūnas puikiai išmano lietuvių, baltų mitologiją, tiek jos šaltinius, tiek tyrimo metodus. Ir čia jo įžvalgos dažnai itin taiklios ir vertingos.

Viena tokių, pavyzdžiui, yra Motiejaus Strykovskio kronikos vertimo „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniuose“ patikslinimas. Teiginys apie tai, jog Lizdeika w naukach gwiazdarskich, według biearów pogańskich, w wieźdźbierstwach, snów wykładach (jako nigdy Joseph

*i Mojżesz w wszelkiej mądrości Egipskiej) był wyćwiczony, BRMŠ išverstas, esą jis „pagal pagonių mokslo tvarką buvo išmokytas žvaigždžiažinystės, sapnų aiškinimo (kaip kitados Juozapas ir Mozė – visų Egipto gudrybių)“¹ Na, pirmiausia krenta į akis, jog praleista Lizdeiką buvus išmokyta dar ir *w wiedźzbierstwach*, t.y. „raganystės“, arba „burtininkavimo“. BRMŠ vertimų kokybė jau nesyk yra susilaukusi apgailėstavimo. Bet Vaiškūno įžvalga siekia kur kas giliau. Jis verčia, jog Lizdeika buvo „žvaigždžių mokslų, pagal pagoniškus b e g u s, burtininkavimo ir sapnų aiškinimo (kaip kitados Juozapas ir Mozė – visų Egipto gudrybių) išmokyta“, ir išnašoje paaiškina: „Mano pateiktas šio sakinio vertimas skiriasi nuo BRMŠ vertimo, kuriame žodžiai *według bie g ó w pogańskich, w wiedźzbierstwach* buvo neišversti. Tačiau lietuvių kalboje yra žinomas žodis *bėgas*, t.y. ‘kas skrieja, bėga (apie dangaus kūnus)’: *Verkite, vėjai ir dangiški bėgai* (LKŽ); žvaigždžių bėgis (*žvaigždžių bėgis – der Sternelauf*) (F. Kuršaičio žodynas, 1874 m.). Senojoje rusų raštijoje sąvoka *бѣзу небесные* [‘dangiškieji, dangaus bėgai’] žymi planetas“ (p. 16). Labai daug slaviškos leksikos yra giminiška lietuviškajai, baltiškajai (nė nebekalbant apie slavų prokalbės kilmę iš baltų), neretai taip, kad iš esmės neįmanoma nuspręsti, ar prieš akis skolinys, ar bendras paveldas. Šiaip ar taip, tokiais atvejais, užuot skubėjus nusikratyti „įtartinu“ žodžiu, pirmiausia reikia pamėginti jį susigrąžinti.*

Arba štai aiškindamas žvaigždyno sampratą Jonas podraug rekonstruoja senąjį lietuviškąjį jo pavadinimą: „Žvaigždės dangaus skliaute nėra viena su kita sujungtos, tačiau jas susieja žmogaus vaizduotė. O žvaigždžių junginio vardas perduoda tam tikrą žinią. Taip veikia žvaigždynai, arba žvaigždžių ženklai. Žodis *žvaigždynas*, skirtas mintiniam žvaigždžių junginiui įvardyti, regis, yra gana vėlyvas knyginis naujadaras. Lietuviškuose raštuose ir liaudies kalboje neretai kaip bendrinis žodis, reiškiantis žvaigždyną, pavartojamas *sijtas, sietas*, arba *sietynas*, šiaip dažniausiai reiškiantis Tauro žvaigždyno padrikąjį žvaigždžių spiečių, astronomų vadinamą Plejadėmis. Žodžiai *sietas, sietynas* gerai atspindi žvaigždyno sudarymo esmę. Juk *sietas-žvaigždynas* yra grupė žvaigždžių, kurias mes mintyse ne tik *su-siejame* vieną su kita, bet ir išskiriame – *at-siejame* nuo bendros žvaigždžių visumos, tą išskirtą simbolinį junginį – *sietą* dar *su-siedami* ir su tam tikru vaizdiniu, idėja“ (p. 19–20). Kuo tiksliausia ir plačiausia prasme *sietynas* tad reikštų „konsteliaciją“, iš lotynų *con-stellatio*,

pažodžiui „san-žvaigždis“. O kadangi *konsteliacija* yra įgavusi išplėstinę abstrakčią dalykų sanklodos, aplinkybių susiklostymo reikšmę, tai ši reikšmė įdėm tiktų ir *sietynui*, tuo įgalindama gana gilius dalykus labai sklandžiai pasakyti lietuviškai...

***

Trečiojoje, vienoje iš dviejų esminių knygos dalių, pavadintoje „Lietuvių Zodiako pėdsakais“ (p. 34–72), apžvelgiama ir išnagrinėjama, kvoste iškvočiama visa įvairių šaltinių teikiama medžiaga, kuri bent ką nors gali pasakyti apie lietuvių, baltų Zodiaką, ir šia kvota remiantis daromos nepaprastai įdomios, toli siekiančios išvados, daug svarbaus pasakančios ne tik apie tiesioginį tiriamąjį dalyką, bet ir apie daugelį kitų ta dingstimi paliečiamų lietuvių religijos, mitologijos, etnologijos dėsnių.

Pirmiausia, žinoma, primenami du istoriniai šaltiniai, tiesiogiai minintys senovės lietuvių Zodiaką, – Enėjo Silvijaus Pikolominio užrašytas ir 1477 m. paskelbtas 1401–1404 m. Lietuvoje misionieriumi buvusio Jeronimo Prahieško perpasakotas lietuvių mitas apie Zodiako ženklus, milžinišku kūju vadavusius tvirtame bokšte uždarytą Saulę, ir Johano Frydricho Rivijaus kronika, kurioje, remiantis neišlikusia XVI a. Augustino Rotundo „Lietuvos istorija“, smulkiai nupasakojama dabartinės Vilniaus Katedros vietoje buvusi Perkūno šventykla ir joje stovėjęs laiptuotas aukuras: kiekviena jo pakopa buvo skirta vienam Zodiako ženklui, kurio vaškiniis atvaizdas ant jos buvo deginamas tą metų dieną, kai Saulė įžengdavo į atitinkamą ženklą.

Ta proga Vaiškūnas pažymi: „Tikroviškai atrodo Perkūno šventyklos aprašyme minimas vaškinių figūrų aukojimo paprotys. Kad šis paprotys buvo būdingas pagoniškos tradicijoms, o vėliau – liaudiškajai krikščionybei, yra paliudyta įvairiuose šaltiniuose. Vaškines gyvūnų figūras ant aukuro degindavo senovės graikai. Iš vaško padarytas aukas bažnyčioje mini Jonas Totoraitis. Brandenburgo kunigaikštis Albrechtas buvo uždraudęs aukoti bažnyčiose vaškines žmogaus ar gyvulių pavidalo statulėles, meldžiant sau ir gyvuliams sveikatos. Kad tai buvo reikšmingas pagoniškas paprotys, rodo už jį skiriamų bausmių griežtumas. Asmenys, užtikti bažnyčioje aukojantys tokias aukas, būdavo už kaklo prirakinami prie šventoriuje įrengto stulpo ir taip turėdavo išbūti ‘per visą laiką, kurį giedama ir sakomas pamokslas, kad būtų visų einančių į bažnyčią matomi’. Už pakartotinį panašų nusikaltimą buvo baudžiama mirties bausme. 1578 metais išleistuose specialiuose įsakuose Tilžės ir Ragainės apskričių bažnyčioms rašoma, kad žmonės retai lanką bažnyčią, kad paplitęs vaškinių figūrėlių aukojimas ir įvairūs burtai

1. *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. Sudarė Norbertas Vėlius, II: *XVI amžius*. Vilnius, 2001, p. 523, 556

bei prietarai. Ragainės ir Tilžės kuršiai bei lietuvininkai savo dievams ‘vaška bernelius arba sąnarius kokius iš vaška padarytus’ aukoja. Vaškinės arklių, jaučių, veršelių ir avių figūras prie bažnyčios per Jonines aukodavo estai. O Latvijoje buvo žinomas paprotys aukoti iš duonos nulipdytus gyvulių atvaizdus. Aukų miniatiūrų paprotys egzistavo ir kai kuriose kitose Europos tautose, kai per Kalėdas ant apeiginio vaišių stalo tarp valgių būdavo statomos iš šiaudų arba medžio padarytos zoomorfinės gaidžio, balandžio, ožkos figūrėlės. Taigi Rivijaus kronikoje pateiktame Perkūno šventovės aprašyme nėra nieko tokio, kas atrodytų išgalvota ar nebūdinga ikirikščiškajai tradicijai“ (p. 39–40). O tai savo ruožtu papildomai netiesiogiai patvirtina šaltinio patikimumą ir Vilniaus Perkūno šventyklos aprašymą.

Zodiakas, gr. ζοδιακός κύκλος, pažodžiui reiškia „žvėrių ratą“ (p. 32), užtat, pasak Vaiškūno, „netiesioginiu patvirtinimu, kad Zodiakas galėjo būti žinomas, galime laikyti senuosiuose lietuvių kalbos žodynuose minimus lietuviškus planetų vardus: *Žvėrinė* (Venera-Vakarinė), *Žvėrinė Didžioji* (Saturnas arba ir Jupiteris), *Žvėrinė Mažoji* (Marsas)“ (p. 44). Šiaip jau „liaudyje Veneros-Vakarinės įvardijimas *Žvėrinė* aiškinamas tuo, kad jai patekęs laukiniai žvėrys pakyla į naktinę medžioklę“ (p. 44–45). O juk tai gali būti ir „dangiškieji žvėrys“ – būtent Zodiakas! Savo ruožtu 1639 m. Vilniaus astronomo Alberto Diblinskio lotyniškai parašytame veikale *Centurica astronomia* „užsimenama, kad liaudis planetas laikė gyvūnais, išeinančiais į žvaigždėtas ganyklas. Tačiau 1747 metų Pilypo Ruigio žodyne Zodiakas jau įvardijamas lietuviškai – *Raižtas*, arba *Ruožtas dangaus žvėrinis*“ (p. 45). Ar tai senasis lietuviškas Zodiako pavadinimas, ar tik bandymas išversti į lietuvių kalbą graikiškąjį?

Toliau (p. 45–48) aptariamas minėtasis Jeronimo Prahieško pasakojimas apie Saulės išvadavimą milžinišku kūju ir pagrįstai daroma prielaida, jog prie to gali būti prisidėjęs Perkūnas (jam būdinga triuškinėti velnio pilis, jo įrankis kartais kaip tik yra kūjis). Antra vertus, kūjis savaime mena kalvį. O jei taip, tai išties prisimintinas dar vienas senas lietuvių mitas, žinomas iš 1262 m. Malalos kronikos nuorašo, kur minimas kalvis Teliavelis, nukalęs ir įmetęs į dangų saulę. Šiedu mitai toliau išradingai sugretinami su atitinkamais lietuvių, latvių tautosakos duomenimis, ypač lietuvių Kalėdų dainomis apie aukso žiedą ar taurę (saulės simbolį) kalančius kalvelius ir latvių dainomis, kuriose kalviu kaip tik pavadinamas Perkūnas; visi šie duomenys palyginami su panašiais suomių „Kalevalos“ motyvais (priminus, jog pats „Kalevalos“ pavadinimo kamienas *kaleva-* esąs baltizmas ir siejamas su lietuvių žodžiu *kalvis*) ir t.t. (p. 49–55). Galiausiai padaroma reiškminga išvada, jog „saulės nukalimas ir

jis išvadavimas yra funkcionaliai tapatūs veiksmai“ (p. 54), vadinasi, mitai apie saulės išvadavimą ir saulės nukalimą yra vieno branduolinio mito variantai. Toliau tasai saulės išvadavimo arba/ir nukalimo mitas susiejamas su senaisiais Kalėdų ritualais, pažymint tikrai įtartiną ir iškalbingą sąskambį tarp šventės pavadinimo *Kalėdos* ir žodžių *kalti*, *kalvis* (p. 66, plg. 109). (Vieni tegu neskuba džiaugtis, tai ne nauja lietuviška *Kalėdų* etimologija; kiti tegu neskuba šaipytis, nes per slavus atėję lotynų *calendae* galėjo „užslinkti“ ant panašiai skambėjusio seno žodžio, kaip yra nutikę labai daugeliu atvejų.) Bet svarbiausia – iškeliami ir labai įtikinamai gausiais duomenimis pagrįdžiama prielaida mitinius saulės vaduotojus ritualė buvus įkūnytus Kalėdų persirengėlių (latvių vadintų ir *kūjiniēki*), tarp kurių kaukių tad ir ieškotini minėtieji Saulę kūju vadavę „Zodiako ženklai“; tas pat pasakytina ir apie Užgavėnių persirengėlius, nes šiedu ritualai labai artimi, o ir Užgavėnės mena žiemos pabaigą ir galutinį Saulės išsivadavimą iš tamsos, ritualė savo ruožtu įveiksinamą saulės ratą užsėdusios Morės sunaikinimu (p. 54–72).

Paminėjęs Perkūną, kaip tikėtiną Saulės vaduotoją, Vaiškūnas palyginimui užsimena apie senovės indų griaustinio dievą Indrą, irgi vadavusį Saulę, ir šio mito aktualizavimą būtent žiemos saulėgrįžos ritualuose (p. 46–47). Pažymėtina, kad „Rigvedoje“ šis motyvas labai ryškus ir seniai laukia nuodugnai palyginamas su lietuviškuoju. Suprantama, dabar čia to padaryti nepavyks, bet negaliu susilaikyti nepateikęs bent kelių pavyzdžių.

I.7.3: *Índro dūrgháya cákšasa á sūrjyam rohayaḍ divi* „Indra ilgam regėjimui (= kad būtų ilgai regima) saulę išskėlė dangun“; 51.4: *vṛtrám yád indra sávasávdhír áhim ád ít sūrjyam divy árohayo dṛsé* „Vritrą kai, Indra, jėga pribagei, angj, tai tuo ir saulę dangun išskėlei matyti (= kad matytųsi)“; 52.8 apie Indrą, užmušusį Vritrą, sakoma: *áyachathā bāhvór vájram áyasám ádhārayo divy á sūrjyam dṛsé* „rankose laikei geležinį vėzdą, įtvirtinai danguj saulę, kad matytųsi“; 100.8: *só andhé cit támasi jyótir vidan marútvān no bhavatv índra ūtí* „jis netgi aklinoje tamsoje rado šviesą, (drauge) su Marutais mums tebus Indra pagalbininkas!“; 100.18: Indra *sánat kṣétram sákhībhiḥ śvitnyébhiḥ sánat sūrjyam...* „iškovojo šalį, (drauge) su švitnaisiais bendrais iškovojo saulę“ (ved. *śvitna-* = lie. *švitnas*); 129.2 apie Indrą: *yáḥ sūrjaiḥ svàḥ sánitā* „kas (drauge) su galiūnais saulę iškovojo“; II.20.5: Indra *muṣṇánn uśasaḥ sūrjyaḥ stavān ásnasya cic chísnathat pūrvyāni* „atėmė iš aušrų saulę, pagirtasis, Ašnos statinius sutriuškino pirmykščius“; III.39.5: *satyám tád indro daśábhīr dáśgvaiḥ sūrjyam viveda támasi kṣiyántam* „išties, tada Indra su dešimčia Dašagvų saulę rado tamsoje kalinčią“ (plg. *kṣi-* „tyliai slapta būvoti, glūdėti, slypėti“ ir *kṣi-* „būti smelkiamam, stelbiamam“, taigi *kalėti* „nykti

būnant vienoje vietoje, būnant prispaustam“, *nu-kalēti* „nustilbti, nusismelkti“²); *yām vai sūryam svārbhānus tāmāsāvidhyad āsurāh ātrayas tām ānv avindan* „tą pačią Saulę, kurią Svarbhanus tamsa buvo pagadinęs, asuras, Atraičiai ją vėl surado“; VI.26.3: *tvām kavīm codayo r̥kāsātu* „tu žyni/poetą padrašinai kovoje už Saulę“; dar plg. 30.5: *īndra dṛḥām arujah pārvatasya / rājābhavo jāgataś carṣaṇīnām sākām sūryam janāyan dyām usāsam* „Indra, pradaužei tvirtybę kalno. Rikiu tapai viso kas gyva, tautų, sykiu saulę gimdydamas, dieną, aušrą“³ ir t.t.

Saulę dangun įkėlusio Indros „geležinį vėzdą (vadžrą)“⁴ verta palyginti su *kūju* (ypač atsižvelgiant į tos pat šaknies latvių žodžio *kūja* reikšmę „lazda“); šviesą laimėjusio Indros palydovai ar bendrai, Marutai, Dašagvos ar kiti, kaip tik palygintini su lietuvių Perkūno pagalbininkais, atstovaujamaiais Zodiako ženklų; juoba kai tų Indros bendrų kitąsyk yra dešimt, jie pavadinami „galiūnais“, apibūdinami epitetu *svitna-*, kuo tiksliausiai tiek forma, tiek reikšme sutampančiu su lietuvių būdvardžiu *svitnas* „spindintis“,⁴ itin pritinkančiu dangaus šviesuliams ar žvaigždynam; kažkokie Indros priešo Ašnos statiniai (*cit-* „kažkas sukrauta ar apkrauta, apdėta, kas dengia“, iš *cinóti* „krauna, apdeda, apdengia“) savo ruožtu palygintini su pikto karaliaus bokštu, kuriame jis buvo įkalinęs saulę; šis vėlgi palygintinas su asuru (= demonu, velniu) Svarbhanumi, tamsa pagadinusiu saulę, vėliau išlaisvintą Atraičių (= Atrio šeimynykščių, ar palikuonių, vienos iš legendinių dainių šeimų); poetų, dainių, žynių dalyvavimas vaduojant Saulę savo ruožtu mena atitinkamą ritualą, kurio metu, matyt, pirmiausia ir būdavo sakomi atitinkami himnai; juoba kad vienas iš minėtų žynio, išminčiaus, poeto pavadinimų *kaví-* turi dvi alternatyvias etimologijas: viena jį sieja su „regėjimą“ žyminčia šaknimi (kaip ir vok. *schauen*), o kita – su šaknimi, kuriai priklauso slavų **kovati* „dirbti kalvio darbą, kaustyti“, **kovalb* „kalvis“, lie. *kūjis*, taip pat *kauti* – be pagrindinės reikšmės „mušti, dobtį; kovoti“, ir „kalti (kalvėje)“, pavyzdžiui: *Tilžė(j) siūtos kamanėlės, Kaune kautos padkavėlės; Geležinius pančius ant kojės kavo* (iš A. Juškos rinkinio dainų)⁵; pažymėtinas, beje, abiejų reikšmių sambūvis šiame žodyje ir tai, kad būtent šios šaknies yra mūsų *kova, kovoti*. Taigi kovoje už Saulės išvadavimą dalyvavęs „Rigvedos“ *kavis* gali jei ne tiesiog reikšti, tai bent kilme būti susijęs su kalviu.

2. *Lietuvių kalbos žodynas*, V. Vilnius, 1959, p. 134

3. AUFRECHT, Th. *Die Hymen des Rigveda*, I. Berlin, 1955, p. 4, 42, 44, 84, 118, 193, 252, 355, 420, 423; plg. *Ригведа: Мандалы I–IV*. Издание подготовила Т. Я. Елизаренкова. Москва, 1989, p. 10, 65, 67, 120, 121, 162, 259, 331; *Ригведа: Мандалы V–VIII*. Издание подготовила Т. Я. Елизаренкова. Москва, 1995, p. 41, 122, 126.

4. *Lietuvių kalbos žodynas*, XV. Vilnius, 1991, p. 614.

5. *Lietuvių kalbos žodynas*, V. Vilnius, 1959, p. 450.

Vedų tyrinėtoja ir vertėja į rusų kalbą Tatjana Jelizarenkova juolab primena: „Reikšmingiausi buvo metiniai ritualai, susieti su žiemos saulėgrįža ties senųjų ir naujųjų metų riba, kai žyniai ir poetai-rišiai esmiškai imdavosi demiurgų vaidmens, savo ritualine veikla pagelbėdami Kosmosui pasiekti pergalę prieš Chaosą – metaforiška himnų kalba tai buvo vadinama ‘kova už saulės šviesą’“⁶.

Kaip matyti, „Rigvedoje“ galima rasti daugelio saulės išvadavimo + nukalimo = *iš-kovojimo* mito motyvų daugiau mažiau ryškius atbalsius, vadinasi, ir patvirtinimus. Atidžiau patyrinęs bei įsigilinus, iškiltų ir paaiškėtų daugybė smulkesnių jo detalių. Bet jau ir dabar Jono Vaiškūno atlikta rekonstrukcija teikia daugiau įkvėpimo ir pažinimo džiaugsmo nei abejonių.

***

Antroji iš dviejų esminių knygos dalių, „IV. Zodiakas ant senovinio kaušo“, pristato tiesiog stulbinantį mokslinį atradimą: Gardine atrastą tikėtinai XVI amžiaus didžiulį medinį apeiginį kaušą su palei kraštą ratu išrikiuotais dvylika piešinių, kurie, sulig labai įtikima, esmiškai neabejotina Vaiškūno interpretacija, vaizduoja būtent senuosius lietuviškuosius Zodiako ženklus (p. 74–82). Juos sudaro: Strėlė, ar Žaibas (vakarietiškojo Zodiako Žuvys); Avikailis, ar Jėrena (Avinas); Raitelis (Tauras); Du kovotojai (Dvyniai); Povas I (Vėžys); Povas II (Liūtas); Gervė (Mergelė); Dvi saulės (Svarstyklės); Elnias (Skorpionas); Ietininkas (Šaulys); Ožys (Ožiaragis); Žirgas (Vandenis). Aptarus kaušą visumoje, paeiliui išnagrinėjami visi dvylika atvaizdų po vieną, pakeliui gerokai pasineriant į etnografiją, mitologiją bei archajinę simboliką (p. 82–126). Pabaigoje dar patikslinami kai kurie ypatumai ir padaromi atitinkami apibendrinimai (p. 127–142).

Daugybė lietuvių mitologijos dalykų bei papročių sustoja į savo vietas, o tai yra neabejotinas aptiktos gilesnės tiesos požymis. Gal net ištisos „tiesų kasyklos“. Skaitytojui pažadu dažną nuostabą ir išskylančios darnios sistemos teikiamą pasigėrėjimą!

Šašajų iš tiesų tiek, kad net neįmanoma ką nors išskirti: kone kas puslapis galėčiau rikiuoti ištisas gretas sužadintų papildomų vaizdinių ir patvirtinančių argumentų, tarp kurių teatsirastų vietos gal vos vienai kitai kritiškesnei pastabai.

Todėl drįstu atsakingai pareikšti: prieš mus retas mokslo atradimas, išdėstytas nuosekliais, aiškiais minties žingsniais ir sklandžia, netgi grakščia kalba. Prisipažinsiu, asmeniškai mane, šiaip jau skeptiką ant

6. *Ригведа: Мандалы V–VIII*, p. 458.

cinizmo ribos, knyga, dusyk perskaityta, kone galutinai įtikino. Mano galva, ne pernelyg daug jai trūksta ligi pavyzdinės disertacijos, kuria galėtų didžiūotis bet kuri mūsų srities mokslo įstaiga. Žinoma, patį tyrimą galima gilinti ir gilinti, plėtoti ir plėtoti... Tačiau tai būtent tikro atradimo, „užčiuoptos gyslos“ požymis.

Visa tai mane – ir kaip Jono kolegą tyrinėtoją, ir kaip bičiulį, ir tiesiog kaip gerų knygų mėgėją – labai džiugina.

***

Netgi penktojoje, paskutinėje knygos dalyje, pavadintoje „Sielos atspindžiai danguje“, kuri šiaip jau mane mažiau džiugina, esama gilių, esmingų įžvalgų:

„Dauguma Zodiako ženklų išreikšti gyvūnų pavidalais. Tai tarytum užuomina, kad, norėdami valdyti šiais ženklais pažymėtas mūsų prigimties savybes, savo vidiniame gyvenime turime atlikti tą patį, ką priešistoriniais laikais mūsų protėviai atliko išoriniame pasaulyje – suvaldyti, prijaukinti, pažaboti ‘gyvūnus’. Gal net visą žmogaus tapsmo žmogumi istoriją galime prilyginti gyvūnų prijaukinimui. Kitaip sakant, prijaukindamas išorinio pasaulio gyvūnus, žmogus įgijo ne tik materialius (išorinius), bet ir dvasinius (vidinius) pagalbininkus – ‘prijaukino’, pažabojęs su gyvūnais siejamas savo vidines jėgas“ (p. 147). „Turėdami omenyje šią dvasinę-psichinę senųjų zoomorfinių ženklų prasmę, pabandykime atitinkamai pažvelgti ir į Užgavėnių kaukes. Ką šiuo požiūriu galėtų reikšti Užgavėnių paersirengėlių vilkstinės apeiginiai veiksmai su paslaptį More? Šiais laikais Užgavėnių apeigas priimta laikyti linksma, šurmulinga žiemos išvartyto švente, savotiška bendruomenine žaidybine pramoga. Tačiau šitokia samprata susiformavo gana neseniai – kai apeigos atitrūko nuo giluminių dvasinių-religinių savo šaknų. Naivu žiemą varyti apeigomis. Žiema, kaip dievybė ar mitinė būtybė, mūsų mitologijai nebūdinga. Tai yra metų laikas, jo nereikia varyti, nes jis praeina savaime. Užgavėnių apeigose slypi dvasinis turinys. Kaukėtu persirengėlių kova su More – tai mūsų pačių kova su mūsų ‘gyvenimo žiema’ – tamsa, šalčiu ir mirtimi. Pagrindinius Užgavėnių kaukininkus, kurių galėjo būti tiek, kiek Zodiako ženklų, t.y. dvylika, galima susieti su mūsų prigimtinėmis savybėmis, o kiti Užgavėnių karnavalo dalyviai galėtų atstoti kasdieniame gyvenime mūsų prisiimtų vaidmenų, profesijų ir elgesio tipus. Taigi į Užgavėnes galime žiūrėti kaip į šventę, kurioje iš savęs ‘išleidžiame’ savo prigimties ‘žvėris’, o jie, pasirodę kaukių pavidalais, tampa pagrindiniais karnavalinės mistrijos dalyviais“ (p. 148–149).

Visiškai pritariu! Ne tik pritariu, bet norėčiau tokį požiūrį ir gerokai praplėsti: ne vien Užgavėnių apeigose galima įžvelgti simbolinį, dvasinį turinį, bet ir visų kitų

vadinamųjų kalendorinių švenčių; ir ne tik kalendorinių, bet ir visų kitų. Esmiškai visa apeiginė, religinė žmogaus raiška, dar daugiau – bet koks ženklinis elgesys (t.y. elgesys, kurio tiesioginiai tikslai yra ne materialūs pragmatiniai, bet ženkliniai, simboliniai) iš prigimties yra vidinis, dvasinis ir galiausiai nukreiptas į vidų. Išorė čia tėra tarpininkas – kaip knyga, kurią vienas vidus rašo, o kitas vidus skaito. Todėl kalbėdami apie religiją ir mitologiją, papročius ir vaizdinius, visuomet kalbame apie žmogaus vidų, sielą, ne išorinį, bet vidinį, dvasinį pasaulį. Kitas klausimas, kad ir senovėje, ir dabar ne visi tai supranta, todėl religinis gyvenimas skyla į du: į tuščiavidures apeigas, apipintas prietarų ar net kliesių, ir „slaptą“ vidinį, arba ezoterinį (gr. *ἑσωτερικός* „vidinis“) žinojimą. Priežastis čia ne vien istorinė, esą kažkada būta visuotinio supratimo, o dabar, deja, „apeigos atitrūko nuo giluminių dvasinių-religinių savo šaknų“. Klausimas bendresnis: kiek „viešojo nuomonė“ išvis gali įsileisti gilesnį supratimą, dvasinį pažinimą, o kiek yra jam tiesiog nepajėgi ir net nuo jo ginasi. Suprantama, „viešojo nuomonė“ priklauso ir nuo vyraujančios konfesijos, todėl totalitarinės krikščionybės laikais „pagoniškas“ dvasingumas buvo draudžiamas pagal apibrėžimą – „klaidatikams“ buvo paliktas tik „gamtos garbinimas“. Vadinasi, ir Užgavėnėms teliko „išvartyti žiemą“.

Jono Vaiškūno santykis su tradicija šia prasme tikrai pritariamas ir sveikintinas: mes turime teisę ir netgi uždavinį, lemiamą uždavinį savo senojoje tradicijoje atpažinti vidų, sielą, taip kartu ir savo dvasiai sugražindami jos ženklus, jos „knygos žodžius“, ir pačią tradiciją žadindami dvasiniam gyvenimui. Esmiškai tai žūtūtinis, šventas uždavinys, nuo kurio tiesiog priklauso Lietuvos likimas. Tačiau kaip tik dėl to šį uždavinį būtina iš visos širdies ir iš viso proto, iš visų dvasios jėgų kuo rimčiausiai spręsti, o ne pasiduoti lengvabūdiškai pagundai suvaidinti jo sprendimą.

Būtent toks man pasirodė Jono užmojis knygos pabaigoje (p. 152–174) kiekvienam iš dvylikos „galios ženklų“ (p. 150) savavališkai prikergti „psichologinį portretą“ ir taip su patikimais rekonstruoti lietuviškuoju Zodiaku kartu „prakišti“ niekam tikusį, dirbtinai sukonstruotą „lietuviškąjį horoskopą“. Jį skaitant susidaro įspūdis, kad autorius slapta vis dėlto netiki senąja, tikrąja lietuvių dvasine tradicija, nepasitiki ja, todėl iš pačių geriausių ketinimų pasistengė ją truputį „pagerinti“...

Negana to, į šitą abejotiną užsiėmimą – vienas, matyt, pasijutęs netvirtai – jis pamėgino įtraukti ir mane. Jis rašo: „Galbūt danguje spindinčios žvaigždės šiandien mums vėl galėtų sušvisti dvasinės patirties ženklais, veikiančiais mūsų protus ir sielas, jei sugebėtume nutolti nuo sausų mokslo dogmų, bet nenusišalinti nuo tradicijų, – pasak

D. Razausko, jeigu šiuos ženklus perlietume žmogiškosios vaizduotės bei jausmų gyvybės vandeniu ir pradėtume taikyti šiuolaikiniams dvasiniams poreikiams“ (p. 146). Tačiau „perlieti žmogiškosios vaizduotės bei jausmų gyvybės vandeniu“ man reiškia visai ką kita. Tai vieno sakinio iš mano knygelės apie „Vyčio“ įvaizdį parafrazė, būtent: „Tuo tikslu atliksime irgi universalią, archetipinę analizę ir sintezės procedūrą: pirma suskaidysime kalbamą įvaizdį į atskirus dėmenis ir panagrinėsime jų simboliką, [...] o paskui pamėginsime sudėti atskleistas prasmes vėl į vieną nedalomą vaizdinį ir, emocijų asociacijų ‘gyvuoju vandeniu’ perlieję, iš naujo ‘prikelti’ jį“.⁷ Jonas Vaiškūnas kaip tik tai ir daro per visą savo knygą, atidžiai, kruopščiai išnagrinėdamas visus rekonstruojamojo lietuvių Zodiako ženklus atskirai ir paskui juos vėl sudėdamas į vientisą, darnią, „gyvą“ visumą. Išskyrus paskutinį skyrių, kuriame kaip tik nėra jokios analizės, todėl nėra jokios sintezės, kuris nežadina nei vaizduotės, nei jausmų, užtat „gyvuoju vandeniu“ čia nėra ką perlieti.

Nieko bendra su „dvasine patirtimi“ neturi ir sakinyš, kuriuo autorius bando mus apriboti „prigimties galiojimu, kuriomis pirmiausia turėtume kliautis gyvenimo kelyje“ (p. 150). Nebent *pri-gimties* sampratą išplėtus taip, kad ji apimtų ir tai, kas *ant-gamtiška*.

Autorius siūlo: „Pabandykime pažvelgti į mūsų lietuviškus Zodiako ženklus kaip į žmogiškų prigimties galių simbolius, pamėginkime įvaizdžiais atskleisti tai, kas šiuolaikiniam žmogui gali būti svarbu taip pat, kaip ir mūsų protėviams. Taigi tik pamėginkime, net n e k e l k i m e k l a u s i m o, ar galėjo šie ženklai kada nors būti skaitomi ir aiškinami taip ar bent panašiai, kaip juos ketiname perskaityti dabar. Zodiaką paveldėjome, tad pasinaudokime juo“. Taigi: „Pateikiu dvylikos rekonstruotų lietuviško Zodiako ženklų interpretacijas, kurios su akademinio mokslinio stiliumi ir moksliniais metodais nieko bendra neturi. Tai šiuolaikinės mito-poetinės minties įžvalgos, užgimusios derinant moksliniais metodais rekonstruotų lietuviško Zodiako ženklų religinio-mitologinio konteksto turinį su dabartinio Zodiako ženklų astrologinėmis charakteristikomis ir individualios gyvenimo patirties atskleidžiamomis mūsų pačių žmogiškomis savybėmis“ (p. 151). Susidaro įspūdis, kad šias eilutes rašo visai kitas žmogus: ne įkvėptas tyrinėtojas, keliantis klausimus ir įkandin jų vedantis mus prie neregėtų, žerintųjų, kvapą užimančių pažinimo turtų, o vargšas apsimetėlis, iš paskutiniųjų vaidinantis nesuvaikinama ir kitus įtikinėjantis tuo, kuo pats netiki...

Bene dėl šito paskutinio knygos skyriaus ir knygos

pradžioje, „Autoriaus žodyje skaitytojams“, bus atsižadęs išankstinis pasiteisinimas: „Akademinis mokslininkas, skaitydamas knygą, gali pasigesti išsamesnės mokslinės analizės, nuodugnesnio kai kurių teiginių mokslinio pagrindimo, gali pareikšti pagrįstų priekaištų dėl nenuoseklios tyrimų metodikos, nevienalyčio knygos stiliaus ir žanro, nes tarp išsamiau mokslininkai nagrinėjamų temų įterpta bendresnių filosofinių samprotavimų ar net sąmoningai bandyta tiriamuosius Zodiako ženklus įtraukti į šiuolaikinės egzoterinės kultūros apyvartą. Šitokį knygos pavidalą lėmė noras rasti vidurį tarp sausos mokslinės ir gyvesnės, visuomenei prieinamesnės bei patrauklesnės raiškos, be to, ir įsitikinimas, kad mūsų tautos kultūrinio paveldo tyrimų vaisiai visa savo esme gali atsiskleisti tik tapdami šiuolaikinio žmogaus laisvos kūrybinės dvasios dalimi“ (p. 9).

Atidžiau perskaityta, pastraipa kelia daugybę minčių. Pirma, knygoje anaipol netrūksta „išsamesnės mokslinės analizės, nuodugnesnio kai kurių teiginių mokslinio pagrindimo“ – jau sakiau, kad, mano galva, tai vienas iš geresnių, geriausių mokslo darbų, tikras atradimas! Man nekyla ir jokių „priekaištų dėl nenuoseklios tyrimų metodikos“ – į klausimą įvedama labai nuosekliai, jis ištirtas labai kvalifikuotai remiantis įvairių susijusių mokslo sričių (mitologijos, etnografijos, astronomijos ir t.t.) medžiaga bei metodais, be to, iškalbingai ir grakščiai. „Bendresni filosofiniai samprotavimai“ irgi su mokslu nesikerta, o jį tik pagilina. Tikras mokslas nepivalo būti ir „sausas“, „patrauklesnė raiška“ jam anaipol nekenkia, veikia kaip tik yra mokslininko talento požymis. Visiškai pritartinas ir Jono „įsitikinimas, kad mūsų tautos kultūrinio paveldo tyrimų vaisiai visa savo esme gali atsiskleisti tik tapdami šiuolaikinio žmogaus laisvos kūrybinės dvasios dalimi“. Tai iš esmės irgi nieku būdu nesikerta su pačiais tyrimais nei jiems kaip nors gali pakenkti, netgi priešingai.

Susidaro įspūdis, kad mokslininkas – neeilinis, įkvėptas mokslininkas – mokslą kažkodėl truputėlį niekina. Prašau patikėti, aš ne tik įsivaizduoju tokios laikysenos galimybę, bet puikiai pažįstu ją „iš vidaus“. Ir ji tikrai turi pagrindą! Aš pats manau, kad mūsų „akademinio mokslo“ formalioji pusė, jo rutina išties kartais jau nebe skatina ir ugdo, bet veikia slopina ir gniaužia tikro mokslo raidą. Išties, atsidėti tyrimui ir jį lydinčiam nepakartojamam atradimo džiaugsmui – viena, o klusniai kinkuoti, priversčiai pritarti, vis tarsi atsiprašinėti, kad esi, įrodinėti, kad kažkas nesi, – jau visai kas kita. Dėl to, deja, atsitinka ir taip, kad didžiausi atradimai ir gabiausi tyrinėtojai mūsų mokslo organizavimo sistemos tiesiog „nukošiami“, o visai lengvai ją pereina kaip tik tie, kurie tesugeba prisitaikyti, įsiteikti, gunkčioti ir mėgdžioti. Tačiau tai *ne*

7. RAZAUSKAS, D. *Vytis simbolikos požiūriu: Baltas raitelis su iškeltu kalaviju raudoname lauke*. Vilnius, 2008, p. 9.

mokslas, tai tik mokslo akivaizdoje išryškėjantis mūsų neįgalumas. Panašiai mes skiriame valstybę ir valdžią: nors niekiname supuvusią valdžią, bet gerbiame savo Valstybę, mūsų tautos laisvo gyvenimo sąlygą ir būdą. Dar griežčiau: kuo labiau gerbiame Valstybę, tuo ryškiau regime valdžios neįgalumą, tuo jis mums skaudesnis. Ir tokiu atveju lieka du keliai: arba rūgoti iš pakrūmės, arba mėginti bent kažkaip prisidėti, kad atotrūkis tarp valdžios ir Valstybės nebūtų toks apgailėtinas. Viešajame gyvenime mes tai vadiname pilietiškumu, tačiau lygiai taip yra moksle: jei jau su juo susidūrei, tai gali arba niekinti jį iš šalies, arba ateiti ir savo darbu pamėginti bent šiek tiek sumažinti atotrūkį nuo „akademines“ konjunkčios ir tikrojo Mokslo. Nes savo esme Mokslas randasi iš skaidriausio, skaisčiausio, šviesiausio mūsų sielų atsivėrimo Tiesai. Ir jei mūsų protėviai ne visi buvo niūrūs tamsuoliai, bet jų žiedą sudarė kaip tik visa širdimi atsivėrusieji Tiesai, atsidedusieji Žinojimui, vadinti *žyniais*, tai būtent šis atsivėrimas Tiesai ir iš jo kylančiam Žinojimui – taigi mokslas pačia giliausia ir tyriausia prasme – yra tikriausia senosios tradicijos šiuolaikinė tąsa. Ir Jonas Vaiškūnas šia savo knyga pasižymėjo kaip garbingas jos tęsėjas, šiuolaikinis vaidila, kuriam visai netinka žodžiais menkinti tai, ką darbais aukština.

Juoba kad jis pats nevengia ir „mokslo“ prastąją prasme, kaip kad matyti iš kai kurių sakinių ar net ištisu pastraipų, parašytų grynų gryniausiu „akademiniu“ žargonu. Pavyzdžiui: „Atkūrę Zodiako ženklų vaizdinius, atlikome fenomenologinę kiekvieno jų prasmų lauko analizę, leidusią ne tik atskleisti rekonstruotų ženklų mitologinio-religinio turinio metmenis, bet ir aptikti daugumos jų galimo kosmologinio-astronominio kodo pėdsakus“ (p. 139). Nesakau, kad nepajėgiu pasistengęs suprasti, tačiau „patrauklesnė raiška“ tikrai būtų pageidautina.

Nesunku pastebėti, jog tikroji mokslo išsigynimo paskirtis – pasiteisinti, kad „sąmoningai bandyta tiriamuosius Zodiako ženklus įtraukti į šiuolaikinės egzoterinės kultūros apyvartą“. Labai norisi manyti, jog ir žodis *egzoterinis* čia pavartotas sąmoningai, ne per apsirikimą vietoj *ezoterinis*, nes jis čia kaip tik vietoj: mat *egzoterinis*, gr. ἐξωτερικός, – tai pažodžiui „išorinis“ ir todėl „skirtas neišrinktiesiems, prasčiokams, neišmanėliams“. Lietuviškai tariant – lėkštas ir prastas.

Kai nupiginama tai, kas turi itin aukštą vertę, ypač kai nusipigina žmogus, turintis retą Dievo dovaną tą vertę atskleisti, ir dargi „sąmoningai“ (nors dėl to turiu rimtų abejonių), visuomet labai apmaudu.

Vis dėlto tuos, kurie rimtai žiūri į mūsų senosios dvasinės tradicijos tyrimus, noriu padrašinti: neišsigąskite šio paskutinio knygos skyriaus ir dėl jo nemeskite šalin visos knygos! Neatsisakykite statinės medaus dėl

šaukšto deguto! Juoba kad tas degutas meduje neištirpęs, o saugiai sutelktas viename paskutiniame skyriuje, kuris ir sveria ne per daug, taigi nelabai trukdo.

***

Dar keli žodžiai nebe apie knygos turinį, o apie jos išleidimą. Pirmiausia krinta į akis tai, kad knyga išleista pavydėtina gražiai, ypač gražiai iliustruota, ir ypač ką tik aptartas paskutinysis jos skyrius (tai, kad tapo dingstimi tokiems gražiams piešiniam, jį netgi savaip pateisina). Dėl to nuoširdaus pagyrimo nusipelno tiek dailininkė Martyna Kašinskaitė, tiek leidykla, ją pasamdžiusi.

Taip pat labai gražūs ir netikėtai taiklūs Sigitos Gedos, Jono Strielkūno, Bernardo Brazdžionio posmai įdėti knygos dalių atvartuose. Nežinau, kas juos parinko, bet jam irgi nuoširdus pagyrimas!

O štai redaktorius, apdairiai niekur nepaminėtas, pagyrimo nevertas, nes savo darbo deramai neatliko. Todėl dabar jį supeiksiu. Nedovanotiną redaktoriaus aplaidumą apnuogina kad ir toks knygoje paliktas sakiny: „Šie archeologų atradimai patvirtina istorinių šaltinių bei legendų liudijimus ir įrodo, kad po d a b a r t i n ė s k a t e d r o s, L i e t u v o s k r i k š t o m e t u s u g r i a u t o s, p a m a t a i s P e r k ū n o š v e n t y k l o s l i e k a n o s g l ū d i i k i š i o l!“ (p. 43). Aišku, kad turi būti: „Šie archeologų atradimai patvirtina istorinių šaltinių bei legendų liudijimus ir įrodo, kad Perkūno šventyklos, Lietuvos krikšto metu sugriautos, pamatais Perkūno šventyklos liekanos glūdi iki šiol!“ (p. 43). Matyt, sakinį bandyta taisyti *copy–paste* būdu ir *paste* per apsirikimą atliktas ne vietoje. Apie visokius kitus smulkius nesusipratimus bei korektūros riktus nė nekalbėsiu.

Vis dėlto, kai redaktorius tik nesugeba ištaisyti šiaip jau neišvengiamų klaidų bei riktų, dar pusė bėdos. Bet kai jis imasi savavališkai gadinti tai, kas autoriaus buvo padaryta gerai, tai jau visai liguista. Būtent toks yra pailkas redaktoriaus įnoris lietuvių žodžius, kai pabrėžiama žodžio forma, užuot rašius kursyvu (italiku, pasvirai), kaip įprasta ir visuotinai priimta, rašyti kabutėse (juoba nesisteningai!), kitų kalbų žodžius paliekant kursyvu. Pats autorius, apmaudžiai numojęs ranka, man asmeniškai pasakė, jog šitaip jį užsispyręs ištaisė redaktorius. Pavyzdžiui, pradžioje jau minėta ištrauka knygoje atspausdinta:

Lietuviškuose raštuose ir liaudies kalboje neretai kaip bendrinis žodis, reiškiantis žvaigždyną, pavartojamas *sijtas*, *sietas*, arba *sietynas*, šiaip dažniausiai reiškiantis Tauro žvaigždyno padriką žvaigždžių spiečių, astronomų vadinamą Plejadėmis. Žodžiai „*sietas*“, „*sietynas*“ gerai atspindi žvaigždyno sudarymo esmę.

Juk sietas-žvaigždynas yra grupė žvaigždžių, kurias mes mintyse ne tik *su-siejame* vieną su kita, bet ir išskiriame – *at-siejame* nuo bendros žvaigždžių visumos, tą išskirtą simbolinį junginį – *sietą* dar *su-siedami* ir su tam tikru vaizdiniu, idėja (p. 19–20, paryškinta mano).

Visuotinai priimta, jog kabutėmis pabrėžiamas sąvokos turinys, žodžio reikšmė, kai žodžio forma pabrėžiama kursyvu, todėl sakant „sāvoka sietas“, „sietas“ imtinai į kabutes, o sakant „žodis *sietas*“, jis turi būti rašomas kursyvu, juolab kai forma gretinamas su kitais tos pat šaknies žodžiais. Panašiai kitoje vietoje:

Savo ruožtu *kaleva-* siejamas su lietuvišku žodžiu „kalvis“, latvių *kalējs* (p. 52).

Kodėl čia lie. *kalvis* taip nevykusiai išskirtas iš kitų būtent forma gretinamų žodžių? Toliau vėl:

Gretinant šiuos mitologinius vaizdinius, galima naudotis žodžių „kaladė“, „kalėjimas“, „kalimas“, „Kalėdos“, „kalvis“ sąskambiu (p. 65).

Juk tiesiai sakoma, kad gretinami čia ne vaizdiniai, ne sąvokos, ne žodžių reikšmės, o būtent žodžiai, ir būtent sąskambiu, taigi formos atžvilgiu! Toliau tiesiog reto redaktoriaus bukumo pavyzdys:

Pirma, ši asociacija galėjo kilti dėl jo vardo, mat viena žodžio „krukis“ reikšmių yra „kiaulės knyslė“ (p. 67, išnaša Nr. 8).

Akivaizdžiai čia pat pateikiama žodžio forma ir jo reikšmė, kurias jau bent porą šimtmečių pasaulyje priimta skirti atitinkamai kursyvu ir kabutėmis. Tai kas čia dabar per naujovė – abu rašyti vienodai kabutėse? Ar ne iš kurio beprotnamio ji prasismelkė? Vėl panašiai:

Tos pačios šaknies yra ir lietuviški žodžiai „jorùs“ (šviesiai žalias), „jorúoti“ (žaliuoti), „jõrė“ (pavasario žaluma) (p. 86).

Bent syki akyse regėjusiam lingvistinį tekstą aišku, jog sakinytis turi atrodyti:

Tos pačios šaknies yra ir lietuviški žodžiai *jurùs* „šviesiai žalias“, *jurúoti* „žaliuoti“, *jõrė* „pavasario žaluma“.

Ypač kai ankstesniame sakinyje būtent šitaip pateikiami kitų kalbų žodžiai ir jų reikšmės. O štai kitąsyk paliekama kaip turi būti:

Beje, Akmenėje prieškaryje kaukėti persirengėliai buvo vadinami *zoidiais* (p. 57).

Ir suprantama, kodėl: mat redaktorius pasitaikė ne tik užsispyręs, bet ir žioplis, todėl vietomis tekstą paliko gerą – savo nepaliestą.

Prisipažinsiu, turiu pagrindo įtarti, kad šitokie taisyimai vis dėlto ne paties redaktoriaus pramanas, bet iš kažkokio perdėm „akademini“ kalbininkų ratelio pasklidęs eilinis nesusipratimas. Ir vis dėlto reikia turėti bent šiek tiek proto jam atsispirti, ypač ne savo knygoje!

***

Neseniai asmeniškame pokalbyje pamėginau – toli gražu nebe pirmą kartą! – įkalbėti Joną parengti darbą dorai ir galbūt net pamėginti apginti jį kaip daktaro disertaciją, kurios jis neabejotinai vertas. Atsakydamas jis tąsyk papasakojo seną gerą anekdotą apie Mikę Pūkuotuką. Anekdotas skamba maždaug taip:

Mikė Pūkuotukas nusipirko balioną, o po kurio laiko štai parneša jį parduotuvėn grąžinti. „Tai kas gi negerai, gal jis kiauras?“ – klausia pardavėja. „Ne, nekiauras“, – susikrimtęs atsakė Mikė Pūkuotukas. „Tai gal spalva nepatiko?“ – vėl paklausė pardavėja. „Ne, spalva gera“, – dar gaudžiau atsiliepė Pūkuotukas. „Tai kas gi nutiko?“ – sutrikusi klausia pardavėja. „Nebedžiugina...“

Ir supratau, kad manęs irgi visai nebedžiugina apie tai galvoti ir bambėti, dargi raštu recenzijoje. Gana! Svarbiausia, kad pardavėja spėjo paimti balioną iš vargšo Mikės Pūkuotuko rankų, kol tas visai nesubliuško, ir paleisti skristi – išleisti knygą, kuri savo esme labai nudžiugino mane ir, esu tikras, nudžiugins dar ne vieną, kas tik pajėgia nuo žemiškų smulkmenų pakelti akis į dangų.

PUBLICATIONS

(No longer) delights

Dainius RAZAUSKAS

VAIŠKŪNAS, Jonas. *Skaitant dangaus ženklus: Lietuviško Zodiako pėdsakais* (Reading the Heaven's Signs: Following the Traces of the Lithuanian Zodiac) Vilnius: Dominicus Lituania, 2012, 180 p. iliustr., nuotr. ISBN 978-9955-811-30-5.

The heaven's signs have long been the scripture that saved mankind, and rendered age-old spiritual experience. When the signs moved to books, the heavens went quiet. It's time for books to speak to the sky (p. 12).

This review presents and critically discusses the famous Lithuanian ethno-astronomer Jonas Vaiškūnas' book *Reading the Heaven's Signs: Following the Traces of the Lithuanian Zodiac*. First of all, the book's strong points are presented: in the reviewer's opinion, this is one of the most serious and prominent research in the field of Baltic mythology. Then the reviewer regretfully notes that parts of the book, especially the last chapter, have some flaws: the author, to his very seriously reconstructed ancient Lithuanian Zodiac symbols, arbitrarily adds fanciful psychological characteristics. The main conclusion of the reviewer is to advise the reader to make a very clear distinction between impeccable scientific reconstruction and the far-fetched, superficial "popular" interpretations.